

«Τα γλωσσικά μας μνημεία.
Η Ελληνική γλώσσα ως πολύτιμη
ιστορική κληρονομιά και ως
ελπιδοφόρο παρόν: Επιστημάνσεις,
προβληματισμοί»

ΑΜΑΛΙΑ Κ. ΗΛΙΑΔΗ, ΦΙΛΌΛΟΓΟΣ-ΙΣΤΟΡΙΚΌΣ, (ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΌ ΔΙΠΛΩΜΑ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΉΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΠ' ΤΟ Α.Π.Θ.)

AILIADI@SCH.GR

[HTTP://BLOGS.SCH.GR/AILIADI](http://blogs.sch.gr/ailiadi)

[HTTP://USERS.SCH.GR/AILIADI](http://users.sch.gr/ailiadi)

[HTTP://WWW.MATIA.GR](http://www.matia.gr) (ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΉ ΒΙΒΛΙΟΘΉΚΗ)

Μ. ΠΙΤΣΑΚΟΥ 21 42100 ΤΡΙΚΑΛΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ(ΤΗΛ. 24310 71402)

Η παρακάτω ρήση του Πλάτωνα που ισχύει για τις τέχνες, τις επιστήμες και τα άλλα επιτηδεύματα των αρχαίων Ελλήνων ισχύει ομοίως και για τη γλώσσα τους.

Οι έλληνες, από φυλετική και γλωσσική άποψη, ανήκουν στην Ιαπετική ομοφυλία, ή Ινδογερμανική, ή Ινδοευρωπαϊκή οικογένεια λαών.

*«Ὅ τι περ ἀν Ἑλληνες βαρβάρων
παραλάβωσι, κάλλιον τούτο εἰς τέλος
ἀπεργάζονται»
(Πλάτωνος, Ἐπινομ. 987).*

Καταγωγή και συγγένεια των Ελλήνων και της Ελληνικής γλώσσας προς άλλους λαούς και άλλες γλώσσες.

Γεωγραφική έκταση των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών.

- Γεωγραφική έκταση της Ελληνικής γλώσσας.
- Το ελληνικό αλφάβητο και η διαμόρφωσή του: τα ξένα στοιχεία στην ελληνική γλώσσα και η αφομοίωση των ξένων επιρροών για την αποκρυστάλλωση των χαρακτήρων της.
- Οι ποικίλες ελληνικές διάλεκτοι: χρήση και καλλιέργειά τους.
- Αποβολή των πολλών διαλέκτων και «καταρτισμός» μιας κοινής ελληνικής γλώσσας.
- Ιωνία: Ομηρικά Έπη: σταθμός στην ελληνική γλώσσα και «μνημεία» του λόγου, με τη στενή και την ευρύτερη έννοια.
- Η Ελληνιστική «κοινή» και ο χαρακτήρας της.
- Ο Αττικισμός
- Για τις πηγές της γλώσσας μας από την εμφάνιση του Αττικισμού και εξής.

Για την προφορική νέα Ελληνική (λαλουμένη) ως μετεξέλιξη της βυζαντινής των μεσαιωνικών χρόνων.

- Οι διάλεκτοι της νέας Ελληνικής : Μεγάρων, Κύμης, Αίνου, Λέσβου, Βελβεντού Κοζάνης, Κύπρου, Πόντου, Ανδρίτσαινας, Κρήτης, Ιταλίας, Τσακωνιάς.
- Ο νέος γραπτός λόγος του Νεοελληνικού κράτους
- Διαμάχη-διαπάλη καθαρεύουσας-δημοτικής: Το γλωσσικό ζήτημα και οι προτεινόμενες λύσεις του.

Κύπρος: παραμύθι του Τρίμματος (Σακελλαρίου), καταγραφή Γ. Χατζιδάκι.

- Ενδεικτική βιβλιογραφία:
- **Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι**, καθηγητού του Πανεπιστημίου, **Σύντομος Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας**, έκδοσις Δευτέρα, Αθήναι 1967, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Περίοδος δευτέρα.
- (εξαιρετικό βιβλίο, σαφές και ευσύνοπτο).

Για την Τσακωνική διάλεκτο γίνεται μνεία από Μεσαιωνικούς συγγραφείς.

Ο Όμηρος, το Ομηρικό πρόβλημα-ζήτημα και η παράδοση του κειμένου ως άξονες μελέτης του εξαίρετου «μνημείου του λόγου» που συνιστούν τα Ομηρικά Έπη.

Η θεά Αθηνά σε αγγείο του 470-460 π.Χ., αττικού εργαστηρίου. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Αγαλμα της Αφροδίτης, πρώτος αιώνας π.Χ., από το ιερό του Απόλλωνα Μαλεάτα στην Επίδαυρο.

Παράσταση αγγείου από τη συμμετοχή των γυναικών στη λατρεία του Διονύσου.

Ο Όμηρος και οι επιδράσεις του

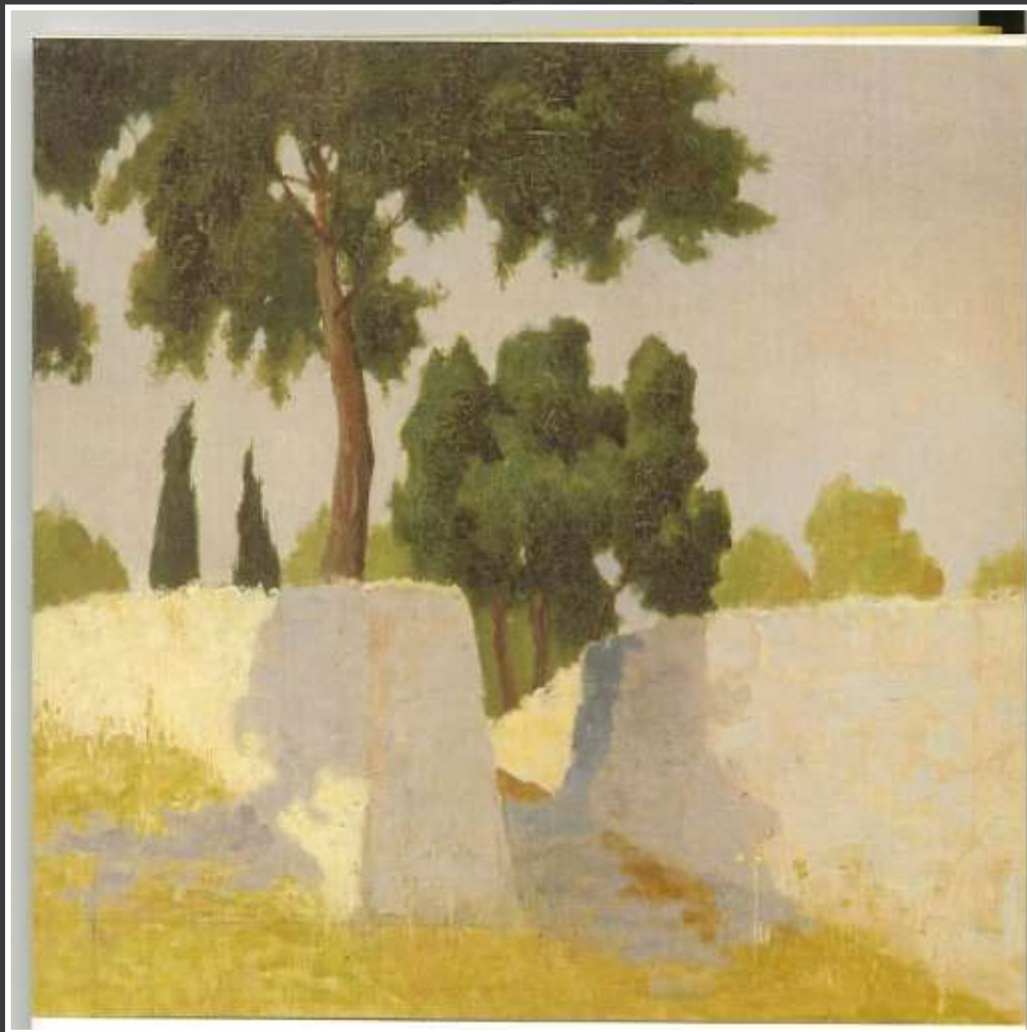
Τα Ομηρικά ποιήματα και ο συγγραφέας τους

Ομηρική κριτική

Μέτρο, ύφος, σύνθεση, η γλώσσα του Ομήρου,

ο Όμηρος και η άλλη επική ποίηση.

- ◉ «Η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* είναι επικά ποιήματα με την έννοια ότι είναι μακρές έμμετρες αφηγήσεις. Όμως δεν θα καταλάβουμε την ιδιαίτερη φύση τους αν τα παραλληλίσουμε με την *Αινειάδα* ή τον *Απωλεσθέντα Παράδεισο*. Είναι προτιμότερο να ταξινομηθούν ως ηρωικά ποιήματα που έχουν συντεθεί για προφορική απαγγελία. Ως τέτοιου είδους ανήκουν σε μια ποιητική κατηγορία που κάποτε είχε εξέχουσα θέση σ' ένα μεγάλο μέρος του κόσμου και που είναι ακόμα ζωντανή σε πολλά μέρη της Ασίας και μερικά της Ευρώπης. Τα Ομηρικά ποιήματα έχουν τα κύρια χαρακτηριστικά του είδους τους: α) την επιλογή ιστοριών από μια εποχή κατά την οποία κάποια υπέρτερη γενιά ανθρώπων ζει για τη δράση και για την επακόλουθη τιμή και δόξα, β) τη ρεαλιστική παρουσίαση των μικρών λεπτομερειών ώστε να σχηματίζεται ένα στέρεο υπόβαθρο, γ) τη χρήση του απλού στίχου αντί της στροφής ως μετρικής ενότητας...» *Maurice Bowra*.

Το τοπίο στον Όμηρο Οι περιγραφές του για τη φύση και τα έργα των ανθρώπων.

Ταυτίσεις και εντοπισμός
αρχαιολογικών χώρων με βάση τις
περιγραφές του Ομήρου.

Εναλλαγές ηρεμίας κι έντασης στις
περιγραφές του.

Συγκριτικές μελέτες με επικά είδη
άλλων χωρών και περιοχών: η
περιγραφή του τοπίου ως ενδεικτική
αποτύπωση της θέασης του κόσμου,
της νοοτροπίας και της ιδιοσυστασίας
ενός λαού.

Ανθρωπογεωγραφία του Ομήρου:
τοπίο, φύση και γλώσσα, σκέψη.

Η Ποίηση του νέου Ελληνισμού: πρωτοεοελληνικά κείμενα, κρητική λογοτεχνία, δημοτικό τραγούδι.

- ◎ Α) Η έντεχνη ποιητική γραμματεία (10^{ος}-18^{ος} αι.)
- ◎ Β) Το δημοτικό τραγούδι
- ◎ Η Βυζαντινή περίοδος (10^{ος} αι. – 1453): Επική ποίηση «Βασίλειος Διγενής Ακρίτης»
- ◎ Σατιρική ποίηση: «Πτωχοπροδρομικά» ποιήματα:
- ◎ «Του Προδρόμου κυρού Θεοδώρου προς τον βασιλέα Μαυροιωάννην», «Του αυτού εις τον Σεβαστοκράτορα», «Στίχοι Θεοδώρου του Πτωχοπροδρόμου προς τον βασιλέα κυρ Μανουήλ τον Κομνηνόν», «Έτεροι στίχοι Ιλαρίωνος Μοναχού του Πτωχοπροδρόμου προς τον Ευσεβέστατον βασιλέα κύριον Μανουήλ Πορφυρογέννητον, τον Κομνηνόν».

Ηθικοδιδακτική και αλληγορική ποίηση, Χρονικά, Βυζαντινά Ιπποτικά Μυθιστορήματα & έμμετρες διασκευές τους.

- ⦿ Μιχαήλ Γλυκά, «Στίχοι Γραμματικοί»
- ⦿ «Σπανέας»
- ⦿ «Αμαρτωλού παράκλησις»
- ⦿ «Ιστορία του Πτωχολέοντος»
- ⦿ «Λόγος παρηγορητικός περί δυστυχίας και ευτυχίας»

- ⦿ «Το Χρονικόν του Μορέως» , «Το Χρονικόν των Τόκκων της Κεφαλληνίας»
- ⦿ «Καλλίμαχος και Χρυσορρόη», «Βέλθανδρος και Χρυσάντζα», «Λίβιστρος και Ροδάμνη», «Φλώριος και Πλατζιαφλώρα», «Ιμπέριος και Μαργαρώνα».
- ⦿ «Κωνσταντίνου Ερμονιακού, Ιλιάδος Ραψωδίαι ΚΔ´», «Πόλεμος της Τρωάδος», «Διήγησις του Αλεξάνδρου» (Βίος του Αλεξάνδρου ή Αλέξανδρος ο Βασιλεύς), «Διήγησις πολυπαθούς Απολλωνίου του Τύρου», «Αχιλλής ή Διήγησις του Αχιλλέως», «Διήγησις Βελισαρίου».

Ποιήματα από τον κόσμο των ζώων: Ο Φυσιολόγος, Διήγησις παιδιόφραστος των τετραπόδων ζώων, Ο Πουολόγος, Συναξάριον του τιμημένου γαδάρου.

- ⊙ Η πρώτη περίοδος μετά την Άλωση: «Θρήνοι» για την άλωση της Πόλης: «Ανακάλημα της Κωνσταντινόπολης».
- ⊙ Δημώδη κείμενα από τη Ρόδο, τα Επτάνησα, την Κύπρο και την Πελοπόννησο:
- ⊙ Ρόδος: «Ερωτοπαίγνια», Εμμ. Λιμενίτη, «Το θανατικόν της Ρόδου».
- ⊙ Επτάνησα: Ιακ. Τριβώλη, «Ιστορία του Ταγιαπιέρα», «Ιστορία του ρε της Σκότζιας με την ρήγισσα της Εγγλιτέρρας», Μάρκου Δεφαράνα, «Λόγοι διδακτικοί του πατρός προς τον υιόν», Ανωνύμου, «Περί γέροντος να μην πάρη κορίτσι».
- ⊙ Κύπρος: Ανωνύμου, «Κυπριακά ερωτικά ποιήματα»
- ⊙ Πελοπόννησος: Γιούστου Γλυκού, «Πένθος θανάτου, ζωής μάταιον και προς θεόν επιστροφή».

Κρητική Λογοτεχνία: περίοδος προετοιμασίας, περίοδος ακμής, περίοδος πτώσης στους Οθωμανούς.

- ◉ Ποιήματα διδακτικά ή παραινετικά: Λεονάρδου Ντελλαπόρτα, «Λόγος του αμαρτωλού Λεονάρδου Ντελλαπόρτα περί ανταποδόσεως και υπομνηστικόν της εαυτού ψυχής», Ανωνύμου, «Περί ξενιτείας», Μαρίνου Φαλιέρου, «Ρίμα Παρηγορητική», «Λόγοι Διδακτικοί», Μπεργαδή, «Απόκοπος», Ιω. Πλουσιαδηνού, «Θρήνος της Θεοτόκου», Γεωργίου Χούμνου, «Η Κοσμογέννησις», Ανδρ. Σκλέντζα, «Ύμνος στη Μαρία Μαγδαληνή», Ιω. Πικατόρου, «Ρίμα θρηνητική εις τον πικρόν και ακόρεστον Άδην».
- ◉ Ποιήματα ερωτικά: Μαρίνου Φαλιέρου, «Ιστορία και Όνειρο», «Ερωτικόν Ενύπνιον», Ανωνύμου, «Ριμάδα κόρης και νιού».
- ◉ Ποιήματα Ιστορικά: Μανώλη Σκλάβου, «Η Συμφορά της Κρήτης», Αντωνίου Αχέλη, «Μάλτας πολιορκία».

Ποιήματα Σατιρικά της Κρητικής Λογοτεχνίας

- Στεφ. Σαχλίκη, «Γραφαί και σίχοι και ερμηνείαι, έτι και αφηγήσεις», «Γραφαί και σίχοι και ερμηνείαι», «Αφήγησις παράξενος».
- Ανωνύμου, «Συναξάριον των ευγενικών γυναικών και τιμιωτάτων αρχόντισσων», «Έπαινος των γυναικών», «Θρήνος του Φαλλίδου του πτωχού», «Γαδάρου, λύκου και αλεπούς διήγησις ωραία», «Ο κάτης και οι ποντικοί».
- Ειδυλλιακή ποίηση: Ανωνύμου, «Η Βοσκοπούλα»
- Ποιμενικό Δράμα: Γεωργίου Χορτάτση, «Πανώρια» («Γύπαρις»)
- Θρησκευτικό Δράμα: Βιτσέντζου Κορνάρου, «Η Θυσία του Αβραάμ»
- Ποιητικό Μυθιστόρημα: Βιτσέντζου Κορνάρου, «Ερωτόκριτος».

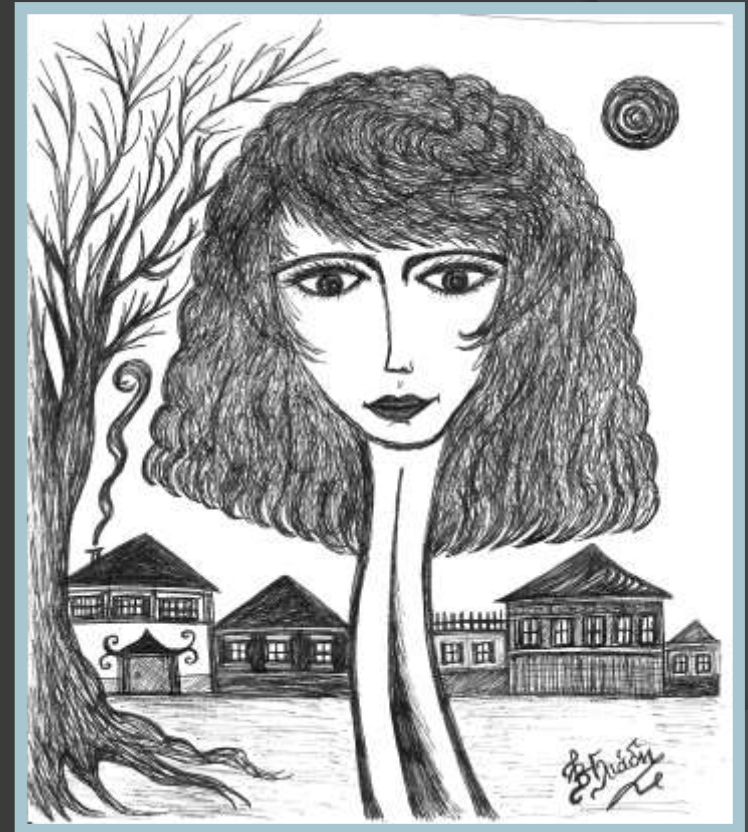
Δραματική ποίηση της Κρητικής Λογοτεχνίας:

- ⊙ Γεωργίου Χορτάτση, «*Ερωφίλη*» (τραγωδία)
- ⊙ Ιωάννη-Ανδρέα Τρωίλου, «*Βασιλεύς ο Ροδολίνος*»
- ⊙ Ανωνύμου, «*Ζήνων*»
- ⊙ Γεωργίου Χορτάτση, «*Κατζούρμπος*» (κωμωδία)
- ⊙ Γεωργίου Χορτάτση, «*Στάθης*»
- ⊙ Μάρκου – Αντωνίου Φωσκόλου, «*Φορτουνάτος*»

- ⊙ **Από την πτώση της Κρήτης (1669) ως το 1708:**
Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή, «*Διήγησις δια στίχων του δεινού Κρητικού Πολέμου*». Γερασίμου Παλλαδά, «*Θρήνος της Κρήτης*», «*Άνθη Ευλαβείας*».

Δημοτικό τραγούδι: Κατηγορίες:

- Ακριτικά
- Παραλογές
- Ιστορικά
- Κλέφτικα
- Της Αγάπης
- Της Ξενιτειάς
- Μοιρολόγια
- Νυφιάτικα
- Παιδικά
- Γιορταστικά, λατρευτικά και εθιμικά
- Θρησκευτικά
- Γνωμικά
- Εργατικά
- Περιγελαστικά
- Ρίμες

Η ΛΑΙΚΗ ΜΟΥΣΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ: Πρώιμα φανερώματα έντεχνης ποιητικής γραμματείας

- Πριν από τον 10^ο αι. μ.Χ. ανάγονται, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, οι αρχές της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Το πρώτο από τα κείμενα αυτά έχει σατιρικό και σκωπτικό χαρακτήρα και ανάγεται στα χρόνια της βασιλείας του Μαυρικού (582-602). Τον αυτοκράτορα αυτό σατιρίζουν συγκεκριμένα οι παρακάτω δηκτικοί στίχοι-για την αλόγιστη τεκνοποία του και για την αυταρχικότητά του- , που μας τους παραδίδουν στις Χρονογραφίες τους ο Θεοφάνης, ο Κεδρηνός και ο Ιωάννης Αντιοχεύς. Όπως σημειώνει ο **Karl Krumbacher**, συνοψίζοντας τις σχετικές πληροφορίες των παραπάνω χειρογράφων: *«εν έτει 600 ενέδυσαν άνθρωπον, ομοιάζοντα κατά την μορφήν προς τον αυτοκράτορα Μαυρίκιον, μαύρον μανδύαν, εστεφάνωσαν δια στεφάνου σκόρδων και επόμπρυσαν επί όνου δια της πόλεως, του λαού τραγουδούντος το εξής σκωπτικόν άσμα, όπερ προδήλως ελέγχει τη μορφή της δημοτικής»* (Βλ. Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη, Ιστορία, Γ΄ , σ. 14):

«Εύρηκε την δαμαλίδα απαλήν και τρυφεράν,
και ως το καινόν αλεκτόριν ούτω αυτήν πεπήδηκε,
και εποίησε παιδία, ως τα ξυλοκούκουδα.
Και ουδείς τολμά λαλήσαι, αλλ' όλους εφίμωσεν.
Άγιέ μου, άγιέ μου, φοβερέ και δυνατέ,
δος αυτώ κατά κρανίου, ίνα μη υπεραίρηται,
καγώ σοι τον βουν τον μέγαν προσαγάγω εις ευχήν»

(Τους στίχους αυτούς βλ. στους: *Sp. Lambros, Collection, σ. VIII, σημ. 2, Κρουμβάχερ-Σωτηριάδη, Ιστορία, ό.π., P. Maas, "Metrische Akklamationen der Byzantiner", BZ 21 (1912) 34, N. Πολίτου, «Δημώδη βυζαντινά άσματα», Λαογραφία 3 (1912) 639, και σε άλλους).*

Σκωπτικό είναι και το επόμενο δίστιχο (πολιτικό σατιρικό τραγούδι), που το είπαν οι Πράσινοι στον Ιππόδρομο το 609 μ. Χ. τον σφετεριστή του θρόνου, φιλοπότη αυτοκράτορα Φωκά (602-610) διάδοχο του Μαυρικίου:

«Πάλιν στον καύκον έπιες,
Πάλιν τον νουν απώλεσας».

Ένα τρίτο κείμενο χρονολογείται στον 9^{ον} μ. Χ. αιώνα και μας το παραδίδει ο **Κωνσταντίνος Ζ΄ ο Πορφυρογέννητος**, αυτοκράτορας του Βυζαντίου (913-959) και ιστορικός, στο έργο του «*Έκθεσις περί της βασιλείου τάξεως*». Είναι μια τετράστιχη λυρική ευχή που την έψαλλε ο λαός των Βυζαντινών στους άρχοντές του:

*«Ίδε το έαρ το γλυκύ πάλιν απανατέλλει,
Χαράν, υγίειαν και ζωήν και την ευημερίαν,
Ανδραγαθίαν εκ Θεού τοις βασιλεύσιν Ρωμαίων
Και νίκην θεοδώρητον κατά των πολεμίων».*

Βίοι Αγίων: κείμενα προς ακρόαση & ανάγνωση στο Βυζάντιο

- Από τον πρόλογό τους δεν γίνεται πάντοτε σαφές αν οι Βίοι προορίζονταν να διαβαστούν μπροστά σε ακροατήριο ή για προσωπική ανάγνωση. Στις περισσότερες περιπτώσεις δηλώνεται ότι ο Βίος απευθύνεται σε ακροατήριο και σε άλλες ο συγγραφέας απευθύνεται γενικά στους «αναγιγνώσκοντες». Μερικές φορές δεν υπάρχει καμία σχετική αναφορά. Ίσως όμως δεν είναι τυχαίο ότι στο προοίμιο δύο γνωστών βίων της μέσης εποχής, του βίου του Λουκά του Στειριώτη και του βίου του Νίκωνα, δηλώνεται ότι προορισμός των κειμένων αυτών είναι οι ακροατές. Τόσο το ένα όσο και το άλλο κείμενο γράφτηκαν μέσα στη μονή που ο καθένας από τους αγίους είχε ιδρύσει και απευθύνονταν στους μοναχούς που εγκαταβίωναν εκεί. Στον βίο, μάλιστα, του Λουκά, δηλώνεται ότι είναι προορισμένος να διαβάζεται την ημέρα της εορτής του αγίου. Στην προκειμένη περίπτωση το αναζητούμενο κοινό είναι μάλλον συγκεκριμένο: απαρτιζόταν από τους μοναχούς και τους πιστούς που τιμούσαν τη μνήμη του αγίου. Μπορούμε κατά συνέπεια να υποθέσουμε ότι οι βίοι απευθύνονταν καταρχήν στους μοναχούς, των οποίων τη συνοχή και την ενότητα στόχευαν να ενισχύσουν.

Βίοι Αγίων: κείμενα προς ακρόαση & ανάγνωση στο Βυζάντιο

- Το γεγονός ότι τα κείμενα αυτά σώθηκαν σε πολλά χειρόγραφα, που περιέχουν περισσότερους του ενός βίους, υποδεικνύει ότι ο κυριότερος χώρος διάδοσης και απήχησής των ήταν τα μοναστήρια. Την υπόθεση αυτή ενισχύει η διαπίστωση, στην οποία ήδη καταλήξαμε, ότι το αναγνωστικό κοινό των βίων ήταν περιορισμένο, πολύ περισσότερο καθώς ορισμένοι βίοι γράφονταν για να απαγγελθούν. Θα είμαστε ίσως πιο ακριβείς, επομένως, αν λέγαμε ότι περιορισμένο ήταν εντέλει το λαϊκό αναγνωστικό κοινό των βίων. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να λάβουμε υπόψη την πληροφορία που περιέχεται στον βίο του Ανδρέα του Σαλού ότι ο άγιος ως νέος πήγαινε συχνά στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας για να διαβάσει βίους, καθώς και την πληροφορία που περιέχεται στον βίο του Θεοδώρου του Στουδίτη, ότι, νέος και αυτός, πήγαινε στην εκκλησία και διάβαζε βίους «των πριν διαλαμπάντων αγίων».

Η τέχνη των εικονογραφημένων χειρογράφων καλλιεργήθηκε περισσότερο από κάθε αλλού στο Άγιο Όρος. Δεν υπάρχει κανείς άλλος χώρος στον κόσμο που να προσφέρει πλήρη και αδιάκοπη σειρά της ζωγραφικής των χειρογράφων όπως οι αγιορείτικες βιβλιοθήκες. Η σημασία τους για την Ορθοδοξία και τον Δυτικό Πολιτισμό είναι τεράστια. Φανερώνουν την ακτινοβολία του Αγίου Όρους, τις ποικίλες μορφές της χριστιανικής σκέψης και την πορεία της βυζαντινής τέχνης.

Πολυάριθμα χειρόγραφα έφτασαν στο Άγιον Όρος ως αφιερώματα πιστών: πολύτιμα δώρα ηγεμόνων και αυτοκρατόρων, δώρα ταπεινών μοναχών, ιερέων και πατριαρχών που μόνασαν κατά διαστήματα στο Άγιον Όρος, όπως και ευλαβικών προσκυνητών. Η κληρονομιά αυτή διαφυλάχτηκε με ευλάβεια στις μονές, τις σκήτες τα κελιά.

Στα εικονογραφημένα χειρόγραφα επικρατούν απυλοποιημένα πρόσωπα, εκφράσεις ιδιαίτερης πνευματικότητας, ιδίως στα έργα του 12^{ου} αιώνα. Έντονη είναι η επίδραση της λειτουργίας κυρίως σε λειτουργικά χειρόγραφα, προπάντων στο ευαγγελιστάριο ή ευαγγέλιο, το βιβλίο που περιέχει καθημερινά αναγνώσματα του Ευαγγελίου σε διάταξη που ακολουθεί τις ακίνητες και κινητές εορτές της εκκλησίας. τα σημαντικότερα ευαγγελιστάρια του 10^{ου} και 11^{ου} αιώνα χειρόγραφα πολυτελή, έχουν διατηρηθεί στο Άγιον Όρος.

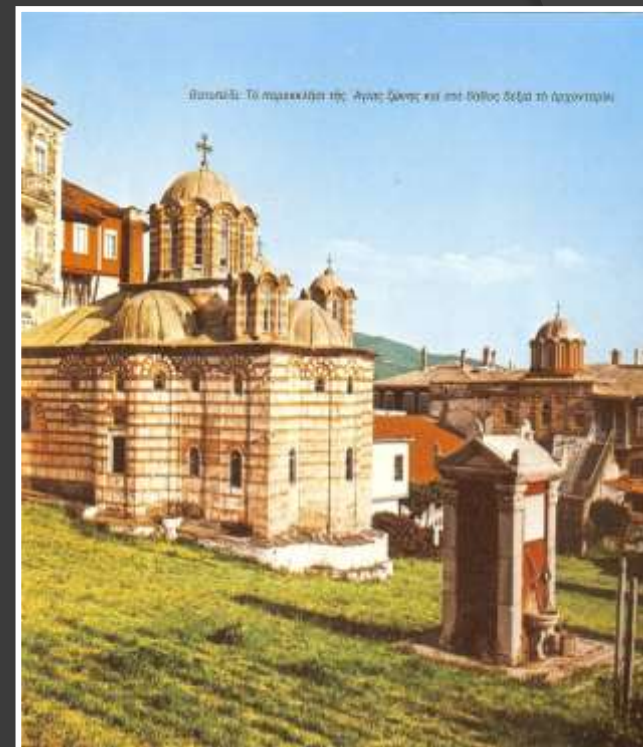
Πέρα όμως από τα πατερικά και λειτουργικά κείμενα που υπερτερούν, υπάρχουν και άλλα εικονογραφημένα κείμενα από τη βυζαντινή εποχή, όπως το «Περί ύλης ιατρικής», πραγματεία βοτανικής του Διοσκουρίδη, βοτανολόγου του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα, που έχει σωθεί σε πολλά αντίγραφα.

Ήδη από το τέλος του 12^{ου} αιώνα τετραευάγγελα και ευαγγελιστάρια παρουσιάζουν εικονογραφικές και τεχνοτροπικές αλλαγές. Σημαντική είναι η ανανέωση μιας παλαιάς παράδοσης, σύμφωνα με την οποία ο Ευαγγελιστής συνοδεύεται από την προσωποποίηση της έμπνευσης ή του γραμματέα του ή το σύμβολό του. Τεχνοτροπικά όμως τα έργα της τελευταίας φάσης του Βυζαντίου εκφράζουν μια συγκινησιακή κατάσταση. Π.χ. οι Ευαγγελιστές (στους κώδ. Ιβήρων 5, Φιλοθέου 5, Παντοκράτορος 47), κυριαρχούνται από εκρηκτικές δυνάμεις που θα κομματιάσουν το κορμί. Το πνεύμα δεν περιορίζεται σε γήινα σώματα. Η σύγκρουση μεταξύ σώματος και πνεύματος εκφράζει την ανησυχία του ανθρώπου για τη συνάντησή του με το Θεό.

Ο κύκλος αντιγραφής και ανάγνωσης των μοναχών είναι μεγάλος. Η ανάγνωση όμως των βιβλίων γίνεται και με την εικονογράφηση, που έχει την πηγή της, στην εσωτερική ζωή του μοναχού, η οποία υψώνεται σε πνευματικούς στοχασμούς που σταδιακά οδηγούν στην ένωση του με το Θείο. Τα χειρόγραφα του Αγίου Όρους μας παρέχουν πλήρη εικόνα του πνευματικού ρόλου της εικονογράφησης. Κύριο εκφραστικό μέσο παραμένει η ανθρώπινη μορφή, που την πλάθει ο καλλιτέχνης, είτε με την κληρονομία του Ελληνισμού είτε με την «απούλωση», το υπερβατό, που προσπαθεί να εκφράσει ζωγραφικά τον αγιασμό και τη θέωση του ανθρώπου, η οποία οδηγεί τελικά στη μεταμόρφωση του σύμπαντος, στην επιστροφή στον χαμένο παράδεισο. Με την έννοια αυτή, όπως και η Ορθοδοξία, τα εικονογραφημένα χειρόγραφα του Αγίου Όρους δεν γνωρίζουν γεωγραφικά όρια.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Προτεινόμενα προς μελέτη έργα του: «Ο έρωτας στα χιόνια», «Ο ξεπεσμένος δερβίσης»

- Ο Παπαδιαμάντης είναι αγαπημένος συγγραφέας, με τρόπο φανατικό θα λέγαμε, για γενιές ελλήνων αναγνωστών και γνωστός στους νεότερους από τα σχολικά βιβλία όπου ανθολογούνται διηγήματά του. Ωστόσο, πλείστοι, κυρίως νέοι στην ηλικία, αλλά και μεγαλύτεροι, δυσκολεύονται να πλησιάσουν το έργο του εξαιτίας της γλώσσας του.
- Παρά τις δυσκολίες, ο πυρήνας της γλώσσας του Παπαδιαμάντη παραμένει ισχυρός και, ενώ αυτή εξελίσσεται, εμπειριέχει τα βιώματα του λαού στη διαχρονική διαδρομή του και περικλείει την ίδια στιγμή, με τρόπο μοναδικό, τα πνευματικά του δημιουργήματα, την «ποίηση» του, με τη στενή και την ευρεία έννοια του όρου.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

(Σκιάθος 1851 - 1911)

- ◉ Ως χαρακτήρας ήταν μοναχικός και συναναστρεφόταν τους ανθρώπους του λαού και ορισμένους πνευματικούς ανθρώπους της του. Ο ίδιος δεν απέκτησε οικογένεια. Ενίοτε επισκεπτόταν το νησί του που υπεραγαπούσε, όπως φαίνεται και από τα διηγήματά του.
- ◉ Έμαθε καλά μόνος του και με μεθόδους άνευ διδασκάλου τη γαλλική, αγγλική, γερμανική και ιταλική γλώσσα. Ήταν προικισμένος με εξαιρετική ευφυΐα και μνήμη και πέρασε τα νεανικά του χρόνια μελετώντας επίσης αρχαία κείμενα, κλασική και νεότερη ευρωπαϊκή φιλολογία. Η προσφιλέστερη όμως πνευματική του ασχολία, ανάλογη με τη μεταφυσική του ανησυχία, ήταν η σπουδή του στα θεολογικά πράγματα. Είχε διαμείνει στα νεανικά του χρόνια επί μήνες στο Άγιο Όρος, ήταν βαθύς γνώστης των Γραφών και των Πατερικών κειμένων και γνώριζε άριστα το εκκλησιαστικό τυπικό. Ποτέ δεν θέλησε όμως να γίνει ιερέας ή δάσκαλος, παρότι ως φοιτητής, αλλά και αργότερα, παρέδιδε κατ' οίκον μαθήματα. Η ιδιοσυστασία του τον οδηγούσε προς τη συγγραφή.

Ο βιοπορισμός του ήταν πενιχρός. Ενώ έγραφε τα μυθιστορήματά του και τα εξαιρετικά ηθογραφικά του διηγήματα, εργαζόταν και ως μεταφραστής σε αθηναϊκές εφημερίδες. Παράλληλα, έπρεπε να συντηρεί τον εαυτό του και να βοηθά την οικογένειά του..... ..

Πέθανε σε ηλικία 60 ετών, στις 3 Ιανουαρίου 1911, στο πατρικό του σπίτι στη Σκιάθο, όπου είχε μεταβεί άρρωστος πια, κοντά στις αδελφές του. Λίγους μήνες πριν από το θάνατό του, είχε τιμηθεί με το παράσημο – Αργυρό Σταυρό του Σωτήρος. Δεν θέλησε να παρασταθεί όμως στην τελετή απονομής, προτιμώντας για τη βραδιά εκείνη το τραπέζι της οικογένειας ενός μανάβη φίλου του.

Ο Παπαδιαμάντης, όσο ζούσε, δεν αξιώθηκε να δει μια κανονική έκδοση ούτε μικρού έστω μέρους από το έργο του, αν και η συγγραφική αξία του ήταν ήδη αναγνωρισμένη. Ό,τι δημοσίευε ήταν κατά παραγγελία του εκδότη, του περιοδικού ή της εφημερίδας που συνεργαζόταν. Έτσι, το έργο του περιλαμβάνεται στα έντυπα της εποχής.

Μετά το θάνατό του συγκεντρώθηκε και έκτοτε, δηλαδή από το 1912, ακολούθησαν συνεχείς εκδόσεις του, ενώ η πνευματική του αξία συνειδητοποιείται όλο και περισσότερο από τους κριτικούς και κυρίως τους υποψιασμένους και ευαίσθητους αναγνώστες.

Χαρακτηριστικό είναι το αφιέρωμα στον Παπαδιαμάντη του περιοδικού «*Νέα Εστία*» τα Χριστούγεννα του 1941. Μέσα στη φρίκη του πολέμου και της πείνας η πνευματική Αθήνα της εποχής τιμά τον Άγιο των Ελληνικών Γραμμάτων.

Ο Παπαδιαμάντης αναφερόμενος και ως ο συγγραφέας της «Φόνισσας», που είναι το αριστούργημα, μεταξύ άλλων διαμαντιών της γραφής του, αποδεικνύει τη διαχρονική αξία της τέχνης του ως κλασσικού συγγραφέα, πολύτιμου πνευματικού παραδείγματος στους δύσκολους καιρούς μας, επιβεβαιώνοντας τα λόγια του Οδυσσέα Ελύτη στο «*Άξιον Εστί*»: *«Όπου και να σας βρίσκει το κακό, αδελφοί, όπου και να θολώνει ο νους σας, μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό και μνημονεύεται Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη».*

«Κρυφή ευχή»

Ξανοίγομαι.

Μιλάω στη στιγμή

σαν πεταμένο φυλλαράκι

σαν πέταλο τριαντάφυλλου

ριγμένο στο δρόμο.

Είν' η παρόρμηση.

Είμαι εγώ.

Διψώ για αγάπη.

Ας με ξεχωρίσει κάποιος.

Ας με πάρει απ' το δρόμο

κι ας με κρύψει στην τσέπη του

σαν εύρημα πολύτιμο.

Κάποιος που να τον θέλω
σαν το νερό στο λιοπύρι,
σαν τη δροσιά στον ήλιο.

Κάποιος που να ποθώ την
αγκαλιά του.

Κάποιος τέτοιος,
έτσι, απλά.

Χωρίς ντόρο ή επιδείξεις ή
ξεφαντώματα.

Απλά

Σιωπηλά

Ανύποπτα

να'ρθει να σεργιανίσει τη
ζωή μου

Στην Αγάπη.

Αμαλία Κ. Ηλιάδη

Τρίκαλα, 1/7/1998

«Η Αγάπη που χάθηκε»

Αγάπη, αστέρι της ζωής μου,
της πικρής ανεμώνης,
πού μου κρύφτηκες;
Πίσω απ' τους χαμηλούς θάμνους της
ακροποταμιάς
ή θάφτηκες στη γη και λιώνεις;
Σάπιο κουφάρι η αγάπη
κείτεται αχαμνή στον μαραμαρένιο τάφο.
Κρύωσε η ζωή μου από καιρό.
Χωρίς έρωτα.
Χωρίς εκείνη την αγάπη την αλλοτινή
που φώλιαζε στα μάτια μου και
κάνοντάς τα να σπιθίζουν,
άπλωνε το χρώμα της ροδιάς στα
μάγουλά μου,
στο πρόσωπό μου, πέπλο του έρωτα...

Νοσταλγία που με παίρνει...
Μα το τώρα με καλεί.
δυνατά. Και με προσμένει.
Όσο κρύο κι αν είναι το
φθινόπωρο,
υπάρχουν και λιακάδες το
Σεπτέμβρη...
τον πιο γλυκό μήνα του χρόνου,
όπως λένε κάποιοι εκφωνητές
ραδιοφώνου...
Κι απ' την άλλη, υπάρχει κι η
ωραία μου δουλειά
για να ξεχνιέμαι...
Και να μπαίνω ακόμη πιο βαθιά
στο χώμα
να βρω την αγάπη... τη χαμένη...

Αμαλία Κ. Ηλιάδη

Αμαλία Κ. Ηλιάδη

«Τα χρόνια της ανοιχτής καρδιάς»

Μια Αφηγηματική Μυθιστορία για τον έρωτα, το θάνατο και την αγάπη...

Copyright: Αμαλία Κ. Ηλιάδη. Τρίκαλα 2008

Στοιχεία συγγραφέως: Αμαλία Κ. Ηλιάδη

Δ/ση: Μ. Πιτσάκου 21

Τ.Κ.42100 Τρίκαλα

Τηλ.& Fax: 2431071402

E-Mail: alliadi@sch.gr

Διορθώσεις-δακτυλογράφηση: Βάσω Κ. Ηλιάδη

Τα συγγραφικά δικαιώματα του βιβλίου ανήκουν στην κ. Αμαλία Κ. Ηλιάδη(συγγραφέα). Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική ή μερική, περιληπτική, κατά παράφραση ή διασκευή και απόδοση του περιεχομένου της έκδοσης με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης, ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του συγγραφέα. (Νόμος 2121/1993 & διεθνής σύμβαση της Βέρνης που έχει κυρωθεί με τον Ν.100/1975).

Copyright: Αμαλία Κ. Ηλιάδη-2008.

Αυτό το βιβλίο είναι αφιερωμένο στην αδερφή μου Βάσω Κ. Ηλιάδη

Πρόλογος

“Ένα οδοιπορικό ρομαντικής ψυχής σε τόπους «χλοερούς» και «κολασμένους»... Ημερολογιακές καταγραφές μιας ολόκληρης δεκαπενταετίας (1985-2000), σαν σπαράγματα ζωής, σαν στιγμές παγωμένες στο χρόνο... Απρόσμενες εναλλαγές χαράς και λύπης με μια γεύση πικραμύγδαλου στα χείλη. Μιαν ατέρμονη χαρμολύπη, όπου το επαναλαμβανόμενο μοτίβο της συμφωνίας της ζωής είναι ο έρωτας, ο κορεσμός της θλίψης του και η ζωντάνια της γέννησής του. Ένα κράμα προσωπικών και συλλογικών αληθειών και ψεμάτων που εκρήγνυται σαν τη λάβα απ’ το ηφαίστειο της πραγματικότητας... Μιας πραγματικότητας, στην οποία το μυθιστορηματικό υλικό της συγγραφέως πλέκεται άρρηκτα με τα προσωπικά της βιώματα. Και οι σκέψεις που της γεννιούνται για τα μεγάλα και άλυτα ζητήματα της ανθρώπινης ζωής, για τον έρωτα, το θάνατο, τη φιλία, την εσωτερική-ψυχική υπόσταση των πραγμάτων, να αιωρούνται στο προσωπικό της σύμπαν σαν «άλλα» ορόσημα μιας «άλλης» διάστασης, ενός φιλοσοφικού σχεδόν στοχασμού, μιας στωϊκής ενατένισης... Στα χρόνια της ανοιχτής καρδιάς, μιας Αφηγηματικής Μυθιστορίας για τον έρωτα, το θάνατο και την αγάπη...

Καλή ανάγνωση με καλοτάξιδη σκέψη!

Η συγγραφέας,

Αμαλία Κ. Ηλιάδη

Άνοιξη, 2008

Περιεχόμενα

1. Φθινόπωρο 1985-Αύγουστος 1986
2. Νοέμβριος 1989-Μάιος 1991
3. Αύγουστος 1991-Ιανουάριος 2003
4. Ιανουάριος 1991-Απρίλιος 1992
5. Ιούνιος 1992-Φεβρουάριος 1993
6. Μάρτιος 1993-Οκτώβριος 1993
7. Οκτώβριος 1993-Ιούνιος 1995
8. Αύγουστος 1995-Ιούνιος 1996
9. Ιανουάριος 1994-Οκτώβριος 1997
10. Ιανουάριος 1997-Σεπτέμβριος 1997
11. Ιούλιος 1997-Μάρτιος 1999
12. Απρίλιος 1998-Απρίλιος 2000

Σημασία έχει πως εγώ διατήρησα, παρ'όλες τις αντιξοότητες τη δύναμη ν' αγαπώ. Η δύναμη της αγάπης είναι ανώτερη από κάθετι σ' αυτό τον κόσμο. Η δύναμη της αγάπης σε φέρνει κοντά στο θεό... Σου χαρίζει πίστη στο θεό και πίστη στον άνθρωπο. Τι άλλο χρειαζόμαστε λοιπόν. Αγάπη και πάλι αγάπη.

Μέσα απ' αυτό εδώ το χαρτί προσπαθώ να γνωρίσω τον εαυτό μου. Κι όμως είναι στιγμές που τα χάνω κι εγώ η ίδια μπρος στις αποκαλύψεις του. Λες και δεν είμαι εγώ η ίδια... "Ως θαυμαστά τά έργα σου Κύριε... Πάντα έν σοφία έ-ποίησας".

Το θελιτικότερο και μαγευτικότερο θέαμα είναι η φύση στο μεγαλείο της, σ'όλες τις εποχές του έτους. Τώρα το φθινόπωρο η μελαγχολία της διαχέεται σ'όλο μου το είναι· όμως όταν μέσα μου αισθάνομαι όμορφα, η γλυκιιά αυτή μελαγχολία μου προκαλεί αφάνταστη ηρεμία που με συναρπάζει. Είναι εκείνη η ονειρική κατάσταση που τόσο δύσκολα την πετυχαίνει μέσα του ο άνθρωπος της θορυβώδους πόλης, της κατανάλωσης και του βιομηχανικού τρόπου ζωής. Ίσως γεννήθηκα σε λάθος εποχή· πάντως είμαι ευτυχισμένη που και στο 1989 καταφέρνω και ζω άσβερτη απ' το "σύστημα". Το καλύτερο θέαμα, το αποτελεσματικότερο ηρεμιστικό είναι η επικοινωνία με τη φύση, τη δημιουργία του θεού.

Όταν κάνουν έρωτα τόσο πεζά και φτηνά στο άλλο δωμάτιο μέσα σε διάστημα μιας ώρας, διασύρεται η ιερότητα του, η σημασία του για τη ζωή μας. Όχι ο έρωτας δεν ταυτίζεται με τη σαρκική ηδονή. Ο έρωτας πρέπει νά'ναι ψυχική και σωματική "συνουσία" (τέλεια επικοινωνία). Αυτό θα πει οι δύο γίνονται ένας... Ο αληθινός έρωτας μπορεί και αίρεται πάνω απ' τη θλιβερή μας πολλές φορές, καθημερινότητα, κι όταν αυτή μας γεμίζει είναι γιατί η αγάπη κι ο έρωτας την ομορφάνουν, την διαποτίζουν και την κάνουν πραγματικά όζια να τη ζει κανείς.

Χρειάζομαι ψυχική δύναμη, αντοχή. Δεν πρέπει ν' αφήνομαι· πρέπει ν' ανταπεξέρχομαι με τον καλύτερο τρόπο στις υποχρεώσεις μου.

Γεμάτη αυτοπεποίθηση πετώ στο δρόμο· είμαι πολύ ευχαριστημένη με τον εαυτό μου.

Η έρευνα στην επιστήμη μου, την Ιστορία, με γοητεύει και μ' απορροφά. Η ενασχόληση, ιδιαίτερα με τις "πηγές" του 7ου αι., αλλά και άλλων εποχών, με μεταφέρει ανεπαίσθητα στο παρελθόν. Η νοσταλγική φύση μου βρίσκει καταφύγιο και αποδύτρωση μα και δείγματα ευφυούς σκέψης στην αναπαράσταση της ζωής μέσα απ' τα κατάλοιπα μιας περασμένης εποχής. Ιδιαίτερα τα πνευματικά κατάλοιπα, ο "λόγος" των αφηγηματικών πηγών είναι τόσο ζωντανός, τόσο άμεσος...

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ για τη Νέα και τη Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία:

1. <http://tovima.dolnet.gr>
2. <http://ta-nea.dolnet.gr>
3. <http://www.mathisis.com>
4. <http://www.elogos.gr>
5. <http://www.ianos.gr>
6. <http://www.papaki.panteion.gr>
7. <http://www.philology.gr>
8. <http://genesis.ee.auth.gr/dimakis/poetry>
9. <http://www.sokolispublicationw.gr>
10. <http://book.culture.gr>
11. <http://www.musical.gr>
12. <http://www.enet.gr>
13. <http://www.fhw.gr>
14. <http://stigmes.gr>
15. <http://www.ccf.auth.gr>
16. <http://www.elia.org.gr>

